

Don Quijote – en bra bok för läkare?

»Läs Don Quixote, det är en bra bok!« Så lär den engelske läkaren Thomas Sydenham (1624–1689) ha sagt till en medicine studerande som frågade vilka böcker han skulle läsa. Citatet är berömt, men vad menade Sydenham egentligen?

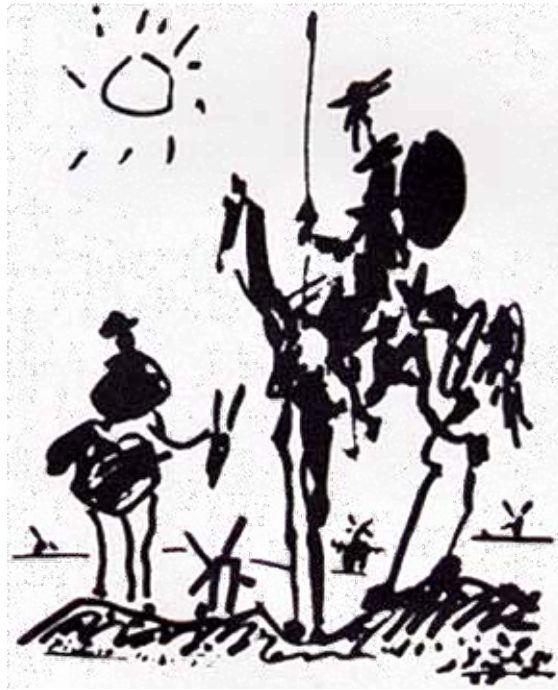
Den första delen av romanen om Don Quijote kom ut 1605, alltså för mer än fyra sekler sedan. 400-årsjubileet firades i den spanskspråkiga världen med bland annat en ny, kommenterad billighetsupplaga. En andra del utgavs 1615, trots att Miguel Cervantes i den första boken högtidligt försäkrar att han inte kunnat finna några fler uppgifter om Don Quijote i det fiktiva arabiska manuskript som han uppger som källa. Till yttermera visso avslutas första delen med gravskrifter över riddaren, hans väpnare Sancho Panza och hans hjärtas dam Dulcinea av Toboso. Romanen blev emellertid en så stor succé att Cervantes, i likhet med dagens författare av populära böcker och tv-serier, stimulerades till att skriva nya avsnitt. En annan författare hade under mellantiden stulit idén och under pseudonym givit ut en fortsättning på den vandrande riddarens äventyr. Piratutgåvan förargade Cervantes, och i sin egen andra del tar han tillfället i akt att polemisera mot den falske Don Quijote.

Översättningen till engelska kom 1616 (samma år som Cervantes dog, liksom Shakespeare), och Sydenham kan alltså ha läst boken redan i ungdomsåren. Som framgår av det inledande citatet stavade Sydenham namnet med »x«, och det gör engelsmännen fortfarande oftast, liksom adjektivet heter »quixotic«. Det är den gamla spanska stavningen av ach-ljudet som spökar, den som numera mest lever kvar i namnen på före detta spanska provinser som Mexiko och Texas.

»Don Quijote« ansågs på sin tid som en mycket rolig bok. En modern läsare lockas, i sanningens namn, inte så ofta till skratt. Satiren över riddarromanerna är givetvis stendöd, och komiken är av enkelt slag. Don Quijote går till storm mot väderkvarnar, fårhjordar och vinsäckar i tro att de är trollkarlar eller fientliga arméer, och det slutar alltid med att riddaren blir ordentligt mördad. Trots brutna revben och utslagna tänder är han dock några sidor senare frisk och kry igen och redo för nya drabbningar eller långa filosofiska utläggningar.

Det som fångar i dag är snarare miljöskildringen av ett försvunnet Spanien med skogar och ängar, där floder strömmar och källor porlar överallt. På vägar drar pilgrimer och resande teatersällskap mellan världshuset, och stora hjordar av svin och oxar drivs till marknaden. Det 700-åriga arabiska styret är ganska nyligen avslutat, och den moriska kulturen är fortfarande påtagligt närvarande.

Kompositionsmässigt använder Cervantes ett av litteraturens mest slitstarka och flexibla grepp, nämligen att låta en resa bli ramen för handlingen.

**KLASSISKT
RADARPAR**
Riddaren av den sorgliga skepnaden Don Quijote och hans väpnare Sancho Panza, avbildade sekler senare av en minst lika berömd landsman: Pablo Picasso.

»Odysseen«, »Tusen och en natt«, »Sagan om ringen« och amerikanska »road movies«, alla utnyttjar de samma teknik: hjälten/hjältinnan skickas ut på vägen och sedan börjar saker hända. Andra resandes berättelser och levnadsöden kan vävas in som noveller eller kortromaner, och till och med dikter kan stoppas in här och var. Cervantes fick kritik för att han hade fogat in alltför mycket sådant material, men för dagens läsare hör utvecklingarna kanske till det intressantaste. Inte minst gäller det episoder som grundar sig på Cervantes' egna erfarenheter som soldat och som krigsfånge hos araberna.

Ur medicinsk synpunkt har »Don Quijote« dock inte mycket att erbjuda. Det finns några satiriska slängar mot läkarna, till exempel när Sancho Panza konstaterar att »det finns gott om läkare som dödar sina patienter och envisas att ändå ta betalt för sitt besvär, och många gånger består hela deras möda i att skriva på ett litet recept på medikamenter som de inte lagar till själva en gång, ty det gör apotekaren, och den sjuke blir dragen vid näsan«, men Cervantes har betydligt fler gliringar mot prästerskapet, universiteten och förvaltningen.

Det kan alltså inte ha varit av rent professionella skäl som Sydenham rekommenderade »Don Quijote«. Rådet har också ofta setts som en maning till läkarna att inte försumma skönlitteraturen som en väg till förståelse av människan (tex Carl-Magnus Stolt i »Kaos och kunskap«, 1997, och »Läkekonst«, 1998). Det låter modernt och aktuellt i våra dagar, då skönlitteratur fått en renässans i läkarutbildningen.

Men vi kan ju inte vara helt säkra på vad Sydenham menade. Kanske tyckte han helt enkelt att det var en rolig bok, som kunde ge avkoppling från krävande studier. Eller ville han retas lite med en fjäskig student, som försökte ställa sig in hos professorn och demonstrera sin flit och ambition?

Ulf Schöldström
fd utredningschef,
Läkarförbundet